

משא ומתן עם מרן בעל ה"חפץ חיים"

הגאון הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים זצ"ל
רבה של ירושלים ולפנים בפוניבז' ובמיר

מתוך חיבור "אוני דוד" שבכתי"ק, מפוניבז' שנת ה'תרל"ח.

פטור נשים ממצוות-עשה שהזמן גרמן

ביום שבת קודש בשלח שבת אצלי הרב הצדיק וחסיד מהר"ר ישראל מאיר הכהן שליט"א בעל ספר חפץ חיים ושמירת הלשון¹, ושאלני בגלגול הדברים בהא דברכות כ, ב, דאיתא שם, תפילין פשיטא, ומשני מהו דתימא, הואיל ואתקש למוזוה כו'. דלפי זה איך תנן שם דפטורות מקריאת שמע, והרי ה"ט דפטורות משום דה"ט מצות עשה שהזמן גרמה, ואם כן דנגמר דחייבות בתפילין ממילא כל מצות עשה שהזמן גרמה נ"מ דהרי כל מצות עשה שהזמן גרמה מתפילין הוא דידענו² כמבואר בפרק קמא דקדושין³.

והשבתיו, א] די"ל דידענו ממצה שמחה והקהל, וכמו שאיתא שם בקדושין לה, א. ב] די"ל דפשיטא ליה דנפקא מקריאת שמע מדכתיב בניכם ולא בנותיכם וכדמשמע בירושלמי שם⁴, ופריך שפיר.

לא יקרא לאור הנר שמא יטה

עצתי בדבר לימוד בליל שבת קודש לפני אור הנר, והוא לכתוב על נייר דבר זה שאסור להטות⁵ (ומנהג לכתוב פרשת זכור את יום השבת ויש לגמגם קצת מהא דאם כן פתחת פתח) ולהנחתו לפני המנורה, וכבר נתקבלה עצתי זאת מכמה רבנים שא"ל והודו לי, ת"ל. ואמר לי שכבר שמע זאת בשם הגאון מהר"ח ז"ל מוואלוז'ין, ות"ל עליון שכוונתי לזה מדעתי ולא שמעתי משום אדם זולתי היום.

1. יצא לאור לראשונה שנה קודם לכן בשנת ה'תרל"ז, ממילא לא מוזכר פה הספר משנה-ברורה שיצא לאור רק כעבור שש שנים, בשנת ה'תרמ"ד.
2. עיין משנה ברורה יו, ס"ק ג.
3. דף לד, א.
4. ברכות ג, א; עירובין י, א.
5. עיין שבת יב, א; שו"ע או"ח רעה, א.

טבילת כלים של אכסניית המארח

שאלני בדבר שמתאכסנין באכסנויות שרוב בני אדם מזלזלים בטבילת כלים חדשים ואיך יעשה האורח החרד לדבר ד', והשבתי שכבר נשאלתי כן מותיק וחסיד אחד והשבתי הנראה לעניות דעתי, וכמה שכתבתי לעיל בס"ד בצד ככג'.

[שם איתא: "שאלני בענין טבילת כלים דבעוונותינו הרבים הרבה אינם גוהרים כלל לטבול כלים חדשים, וטועים [בחושבם] שאין צריך לטבול [אלא] רק לפסח, וגם הרבה מזולזין בעיקר הטבילה בעוונותינו הרבים ואיך נעשה בהזדמן לבית כזו, שברור לנו קרוב לודאי דאין טובלין כלים, איך מותר לאכול ולשתות שם וגם שלא לאכול יגרום שנאה רבה, ויאמרו שאנו מחזיקים אותם לנכרים גמורים ח"ו.

השבתי, שאלה גדולה שאלת, ובאמת הוא דבר קשה מאד בעוונותינו הרבים. ואמינא מילתא חדתא די"ל דמצד הדין ליכא כלל איסור לאכול ולשתות בכל שלא נטבל. רק עיקר האיסור הוא (על בעל הכלי) משום דאם נתיר לו להשתמש בכלי קודם טבילה אף הוא ישכח ולא יטבול לעולם, ועל כן השכילו חז"ל באמרתם לאסור להשתמש בכלי קודם טבילה וממילא יטבלום, וק"ל.

ואם כן עיקר הטבילה מוטל רק על בעל הכלי ולא על אחרים ואם הוא לא הטבילו אין אחריות אחרים עליו ולא נאסר לאחרים כלל."]

אם פת פוטר לפירות גם לאוכלים פירות תמיד

בשבתינו בסעודת שבת קודש ואכלנו פירות בסוף הסעודה, אמר שנסתפק לו מזמן רב די"ל דילא פטר פת לפירות' [הוא] רק באין דרך לאכול פירות תמיד, אבל האוכלים תמיד יש לומר דפטר להם, ושלא מצא גילוי לזה. ואני אמרתי לו שנהפוך הוא מכל הפוסקים דכל שאינו בא לקביעת הסעודה צריך ברכה והרי זה מבואר'.

סעודת שבת שנמשכה עד לאחר חצות היום

בהיותנו אוכלים בבוקר נמשכה הסעודה עד לאחר חצות היום, מספקא ליה אם בראשונה היינו אוכלים סעודה אחת ואחר כך קודם חצות שנית ונמשכה עד לאחר חצות, אם עולה לשלישית. ואמרתי לו שלעניות דעתי בהשקפה ראשונה תליא בפלוגתא הפוסקים אם אזלינן בתר התחלת הסעודה או בתר הגמר [?] סימן קפח', ויש לתרץ קצת לנ"ד.

6. שלוש מאות עמודי כתב-יד לפני כן, באותו פנקס. הדברים שם (הבאנו כאן רק את תחילתם) הם דו"ח על משא ומתן משנת ה'תרל"ו בפוניבו' שהיה לו לגאון האדר"ת עם "בן אחי יניק וחכים ר' יעקב תאומים", אב"ד ראגולי, הוא אחיו של מרת רייזא רבקה, אשתו (השנייה) של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל. שני האחים הם בני אחיו-תאומו של האדר"ת, הרב ר' צבי יהודה רבינוביץ-תאומים אב"ד ראגולי, סבו של מרן הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל. וראה להלן עמ' 16 עוד משא ומתן עם האחין בפגישה זו שהיתה להם.

7. ראה משנה ברורה קעז, ס"ק ד; ביאור הלכה ד"ה כגון תאנים; שער הציון ס"ק ז.

8. סעיף י.

בסוגיא דכסף ישיב לבעליו - לרבות שווה כסף

ביום ד' יתרו בפרידתו אמר לי דבר פלפול בבבא-קמא יד, ב, בהא דאמר שם רבה בר עולא דבר השווה כל כסף, ופריך עבדים ושטרות נמי אין להן אונאה, אלא דבר הנקנה בכסף.

ותמוה מאד התחלת תירוץ רבה בר עולא השני, שהרי תירוצו הראשון נדחה מפני אותה קושיא שתירוץ השני נדחה, ומאי ס"ד כלל לומר כן.

ואמר לפי מה שכתבו התוספות⁹ דשטרות לא גרסינן דאין נקנין בכסף, ולפי זה אתי שפיר לפירוש א' לעיל דעולא ס"ל דגובין מן העבדים¹⁰, ובודאי רבה כאביו ס"ל, ואם כן לדידיה באמת גובין מן העבדים, ורק הקושיא הוא לדידן דס"ל דאין גורסין מן העבדים, דהא עבדים נמי, אבל לדידיה אין הכי נמי דלא גרסינן כלל, ומתחילה היתה הקושיא משטרות ועבדים לשיגרת לישראל נקט, וכאן הקושיא מעבדים ושטרות לא גרסינן.

חינוך ילדים לברכות

בהשיחי אתו בדבר חינוך לברכות לילדים, אמר שלכאורה כיון שאינו יודע למי מברכין איך שייך חינוך. ולפי עניות דעתי נראים דבריו נכונים. עיין ברכות מח, א, דלחד מאן דאמר דהיודע למי מברכין מצרפין אותו לזימון, אבל לענין חינוך לא נודע, ומה שאמרו דדומה דבר זה להאדם שידוע לשם מי נודרים [נדר נדרו], לכאורה אינו דומה דשם הוא מדמו' לחינוך מדרבנן. והראתי דבחיי אדם כתב להדיא משיכול לדבר. אך לא ידעתי מאין שאב דבר זה, ואכ"מ.

9. ד"ה עבדים ושטרות.

10. דף יא, ב "ואמר עולא א"ר אלעזר, הלכתא: גובין מן העבדים".